

УДК 329.15+321(477)«1945/1964»

П. В. Киридон

ЗАХІДНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО РАДЯНСЬКУ ПОЛІТИЧНУ НОМЕНКЛАТУРУ ПОВОЄННОГО ДВАДЦЯТИРІЧЧЯ

Розкриваються основні характеристики та особливості вивчення науковцями західних країн діяльності правлячої в СРСР номенклатури повоєнного часу (1945 – 1964 роки). Минуле політичної «еліти» показано через призму аналізу основних рис історичної наукової школи, представленої в зарубіжних країнах Європи та США. Здійснено спробу показати всебічні підходи до розуміння справжньої ролі партійно-державної номенклатури Радянського Союзу, її місця у тодішній політичній системі, в ієрархії радянських управлінців. Теза про фактичний, а не декларований статус номенклатури як управлінської бюрократії, котра володіла монополією на владу, підтверджується тим, що номенклатурна система визначала загальну характеристику радянського тоталітаризму, а партійні апарати стали його

основою, зайнявши місце політичної еліти. Розгляд принципів радянського тоталітаризму західною історіографією пропонується досліджувати з урахуванням сучасних реалій і перспектив еволюції політичних режимів пострадянських країн, чим зумовлена потреба в модернізації концепції тоталітаризму. Йдеться як про безсумнівну наукову цінність та всебічну методологічну значимість здобутків, сповідування принципів об'єктивності історичної науки на заході, так і про її очевидні хиби: відірваність від джерельних матеріалів та певне спотворення реалій радянської дійсності. У статті обґрунтовується думка стосовно переваг зарубіжних радянологів у напрацюванні об'єктивності в методології та системності в дослідженнях.

Ключові слова: політична номенклатура, партійно-державні управління, партократія, бюрократія, політична еліта, західна історіографія, радянська історіографія, радянологи.

Дослідження становлення й розвитку партійно-державної номенклатури СРСР повоєнного двадцятиріччя проводилися як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, починаючи від середини 1940-их років. Із огляду на наукову актуальність вивчення теми, вони здійснюються й нині. Підсумком огляду наукових пошуків є констатація того, що в завершеному вигляді діяльність комуністичної партійно-державної номенклатури досі не висвітлено, попри те, що окремі її сторони відображено в контексті різних питань, що ними переймалися вчені. Отже, нашим завданням є оприлюднення наявного доробку представників історичної науки, у тому числі західних, що дає змогу об'єктивно оцінити ступінь вивчення теми. Розв'язання цього завдання ми обумовлюємо розумінням історіографії як спеціальної галузі, котра досліджує історію та тенденції розвитку наукової думки, діяльність учених та наукових установ, дослідницьких шкіл, видавництв, їхній внесок у формування історичної свідомості [8, с. 14].

У той час, коли радянська історіографія все впевненіше стверджувала консервативну парадигму ситуації в політичному й громадському житті, культурі та ідеологічній сфері, коли номенклатурні групи різних рівнів прагнули зберегти ту комуністичну систему, яку одержали в спадок від попередніх поколінь номенклатурної верстви, а повоєнне двадцятиріччя висвітлювалося як час соціально-економічних звершень, піднесення добробуту народу й поліпшення ситуації в усіх сферах суспільного життя, західна історіографія завжди тісно пов'язувала політично-практичне призначення номенклатури з кадровою політикою КПРС у цілому [2; 3; 6; 23].

Трактуючи апарат як управлінську партократію, котра експлуатує інші соціальні спільноти, дослідники дають здебільшого абстрактні характеристики цього явища. Так, уже в повоєнні роки набули поширення характеристики та узагальнення номенклатурного феномена [2; 6; 8]. Західні послідовники концепцій М. Восленського, А. Авторханова, М. Джиласа [1; 4; 7] виходили з того, що номенклатура – це управлінська партократія, «новий правлячий клас», котрий експлуатує інші соціальні спільноти. Проте сприйняття ними номенклатури як окремого класу досі видається сумнівним, адже вона не володіла матеріальними

благами, маючи тільки право розпоряджатися ресурсами в умовах «колективної власності».

М. Восленський довів тезу про статус номенклатури як політичної бюрократії, котра володіла монополією на владу. Номенклатурна система визначала характеристику радянського тоталітаризму, а партійні апарати стали його основою, зайнявши місце політичної еліти [4]. У працях А. Авторханова знаходить місце оцінка номенклатури як провідної сили в організації передавання вищої влади з рук у руки [1]. М. Джилас показав риси номенклатури з позицій визначного комуністичного діяча, яким він був у минулому. Поставивши завдання «із допомогою узагальнень створити портрет комуністичного світу», автор назвав владну бюрократію СРСР новим класом, до якого належали всі, хто при соціалізмові одержував особливі привілеї та матеріальні переваги. Номенклатурну організацію управління він уважав «партійною державою» [7].

Більшість напрацювань західної історіографії базується на теорії радянського тоталітаризму, яка переважно становить методологічну основу досліджень. Між тим, на часі модернізація цієї концепції, зумовлена принаймні пострадянським досвідом ліквідації тоталітарних засад організації суспільного управління. Однією з таких спроб є робота американського політолога С. Біалера, котрий характеризував типи радянських управлінців, визначаючи їх як класичних бюрократів, котрі, проте, перебували в залежності від правлячої політичної еліти. Серед них автор називав: безпосередньо залежних від споживання (адміністрація фабрики, заводу, державного закладу тощо); безпосередньо підпорядкованих політичним лідерам; майже незалежну від «верхів» і «низів» корпоративну бюрократію, що тримає міцну кругову оборону власної страти [22]. Остання, стверджував С. Біалер, є номенклатурою, яка витворює систему заміщення головних політичних функцій, котрі по праву належать усьому суспільству [9; 21].

Ототожнення номенклатури з правлячим класом дало можливість італійському вченому Г. Моска пояснити явище панування меншості над більшістю в різних суспільствах. Видаються вагомими його аргументи щодо впливу еволюції правлячого класу на зміни в суспільстві, стосовно залежності чисельності управлінців від розмірів політичної спільноти, зв'язку влади й багатства її носіїв тощо [14]. Г. Моска назвав якості, які відкривають доступ до правлячого класу, виокремив позитивні риси управлінців – організованість, уміння керувати, соціальну активність, політичну гнучкість [20].

Французький радянолог Н. Верт спробував збагатити історіографію низкою понятійних дефініцій («розвинений сталінізм», «керована десталінізація» тощо), котрі, однак, не усталилися в наукових колах [3, с. 23–93]. Це – приклад, котрий характеризує одну зі сторін зарубіжної радянології як такої, що об'єктивно адресована іноземному читачеві. Вона послуговується не лише в понятійно-категоріальній сфері, а й у трактуванні явищ і процесів специфічно «європейськими» чи «американськими» інструментами досліджень. Так, скажімо, суспільна протидія в СРСР, на думку вченого, породила специфічну реакцію влади, котра створила номенклатурну форму управління.

Попри відірваність від джерельних матеріалів та певне спотворення реалій радянської дійсності, у зарубіжних радянологів було напрацьовано позитив – понад усе сповідувалися принципи об'єктивності та системності досліджень, їхня «позитивістська історіософія всебічно обґрунтувала багатофакторність історичного процесу, вплив багатьох чинників на події, явища, факти» [8, с. 108].

Серед здобутків західної історіографії виокремлюють аналіз забезпечення режиму закритості номенклатури, вивчення корпоративізму на різних етапах її функціонування, показ еволюції ролі регіональних еліт та їхніх лідерів, визначення особливостей радянського різновиду клієнтел (неофіційна форма соціальної взаємозалежності між «начальником» і підлеглими), перманентного розвитку сегментації номенклатури за специфічними інтересами груп її наповнення, розгляд стратифікації радянського суспільства, дію системи номенклатурних привілеїв тощо. Серед дослідників окресленого дискурсу зазвичай називають такі імена провідних радянологів, як Д. Міллер, Д. Хара, Х. Отторіно-Капеллі, Д. Лейн, Е. Модслі, Р. Страйер та інші [9, с. 49].

Говорячи про відхід від поліційних крайнощів політичного режиму в повоєнний час, наведемо думку іспанського філософа Х. Ортега-і-Гасета, який диференціював поняття «демократія» й «лібералізація». Перша вела до створення громадянського суспільства, котрому мала перейти політична влада. Лібералізація ж відносин обмежувала свободами громадян право на владу з боку політичного режиму [18, с. 9]. На нашу думку, саме процес лібералізації визначав загальну сутність 1945 – 1960-их років. Але навіть обережні та непослідовні зміни сприяли наближенню до громадянського суспільства.

На природу комуністичної номенклатури поширюються визначення, притаманні недемократичним інституціям. Оскільки «величезна маса політиків другого рангу, риторів і трибунів, депутатів і журналістів, представників провінційних горизонтів тільки підтримує в нижчих шарах суспільства ілюзію самовизначення народу» [24, с. 74], номенклатура є лише посередником між верхівкою й народними масами. Р. Міллс бачив у ній людей, чиї позиції возвеличують їх над оточенням, що дає змогу їм приймати рішення з політичними наслідками [12]. Болгарська дослідниця А. Крестева додає, що така комуністична еліта концептуалізується як номенклатура [10]. М. Нарта обґрунтовує думку про те, що в соціалістичному таборі було витворено тоталітарну еліту з працівників вищої політичної сфери. Оскільки вона все більше відчужується від суспільства, остільки виникає передатковий прошарок у вигляді номенклатурної групи [15, с. 13–67].

Чимало дослідників вибудовує поняття «еліта» і «номенклатура» в єдиному синонімічному рядові. Англійські автори Е. Модслі та С. Вайт указують, що всередині КПРС владу було сконцентровано в групі людей, котрі входили до Центрального Комітету. Вважаючи себе політичною елітою, члени апарату ЦК (Політбюро / Президія, Оргбюро, Секретаріат) формували правлячий клас номенклатури. При цьому йшлося не про персоналії, а про набір посад, обіймаючи

які функціонери належали до вищої еліти. Втрата «крісла» означала автоматичне позбавлення такого статусу [13, с. 6–12].

Американський учений М. Паренті обстоює теоретичну розбудову, згідно з якою номенклатура є державною бюрократією, котра функціонує в певному політичному й класовому просторі. У такому контексті він виводить характерні риси та дії номенклатури: систематична мобілізація людських і матеріальних ресурсів в ім'я накреслених режимом стратегічних завдань, використання професійно підготовлених кадрів, котрим надаються відповідні функціональні посади, професійна спеціалізація й розподіл праці, згідно з якими координується вся «начальницька ієрархія». «Бюрократія може використовуватися для керівництва і національною охороною здоров'я, і таборами смерті» [19, с. 349–350].

Західна історіографія акцентує увагу на цілком конкретних, «портретних» даних, властивих радянському управлінцеві. Не могли не вирізнити номенклатурника його специфічні уявлення щодо власної окремішності, котра сприймалася правлячою бюрократією вищих ланок як ознака своєрідної імпозантності. Зовнішність номенклатурника особливо впадала в очі іноземцям. Посол Великобританії в СРСР повоєнної доби В. Хейтер зазначав: «Їх упізнавали відразу. Це були дебелі, міцно збиті, напевне, дещо громіздкі люди. Вони носили глухі чорні плащі й на урочистих парадах стояли на трибуні ленінського мавзолею. ... Їх важко було відрізнити одне від одного; хіба що хтось носив вуса, а дехто інший – окуляри; це люди приблизно однакової комплекції: невисокі, коренасті, м'язисті, але описати кожного з них неможливо» [13, с. 5].

Окрім суто зовнішніх прикмет, номенклатурному працівникові були властивими й стереотипи поведінки. Р. Даніелс пише, що Й. Сталін принципово рекрутував номенклатурників із лав робітничого класу та селянства. Це додавало характерові представника радянсько-бюрократичної ієрархії схильність до авторитаризму, недовіру до інтелектуалів, ксенофобію, сплав сторожкості з квазі-параноїдальною, але прагматичною політичною культурою російської бюрократії [26, р. 78].

За зовнішністю класичного бюрократа ховалася його «концепція» сприйняття навколишнього світу. Професор Гарвардського університету Е. Кіннан виокремлює в характеристиці номенклатури тенденцію до стабільної рівноваги спільноти, намагання уникати ризикованих кроків, відстороненість від приватної ініціативи, спрощення владного механізму, значну свободу думок і дій усередині апарату, налаштованість на анонімне вирішення потенційно небезпечних, спірних питань [27, р. 169].

М. Джилас, твердячи, що радянські чиновники формувалися в окремий клас із нижчих, якнайширших прошарків народу, вказував: головне, чого вимагали від кандидата в номенклатуру, – відданість апаратним ідеалам, здатність розуміти й втілювати бюрократичну доктрину [7, с. 221–222]. Це були ті критерії, за якими ідентифікувався претендент на номенклатурну посаду. На такому підґрунті виникали неформальні апаратні угруповання, котрі, об'єднуючи спільним

кар'єрним інтересом чиновників, набували характеру автономних утворень, очолюваних впливовим високопосадовцем, що використовував протезованих ним апаратників, реалізуючи власний інтерес під час відбору та переміщень кадрів.

У поглядах істориків «західного світу» певну увагу приділено привілейованому стану партійно-державних функціонерів, котрий неминуче породжував тенденцію до розвитку корупції в рядах номенклатури. Спричинена кар'єристськими міркуваннями, пристрастю до розкошів і владолубством жадібність, послідовно живила цю хворобу в надрах самої політичної системи, роблячи її «самокорумпованою, такою, що невгамовно плодоносить привілеями й паразитичними функціями» [7, с. 240]. Часто грубим обходженням із громадянами функціонер тільки демонстрував свій фактичний статус, номенклатурну «значущість» та справжню, хай і протизаконну, «компетенцію» належного до привілейованої касты чиновника. Показуючи жагу до користування розкошами, апаратники керувалися не тільки звичайною людською слабкістю чи спокусами, а й тим, що їм, носіям влади, була органічно притаманна потреба втілювати «свій блиск, могутність і, понад усе, магію управління людьми, мистецтво, доступне тільки таким от істотам особливого гатунку» [7, с. 240].

Загалом привілеї та пільгові надбання, поряд із претензіями на необов'язкове дотримання законів і правил, диктували номенклатурникові норми поведінки, якими він демонстративно стверджував статус носія влади. Виходило, що «справжній комуніст – це покруч фанатика з негнузданим правителем. Тільки таке поєднання дає справжнього комуніста. Решта – або ідеалісти, або кар'єристи» [7, с. 240].

Видається доречною аналогізація західною історіографією понять «номенклатура» та «бюрократія». Російський історик А. Оболонський, покликаючись на концепцію М. Вебера і В. Вільсона, стверджує, що «бюрократизм складається з компонентів: у політичному сенсі – надмірне розростання й безвідповідальність виконавчої влади; у соціальному – відчуження влади від народу; в організаційному – канцеляристська підміна змісту формою; у морально-психологічному – бюрократична деформація свідомості» [17, с. 5 – 19].

Американський політолог Е. Мандел запропонував розрізняти в компартійній еліті «правлячих» і «управлінців», називаючи останніх дійсною бюрократією. Номенклатуру він визначає як «політичну бюрократію», котра виступає посередником між правлячою елітою та народними масами [11]. У такому випадкові управління слід уважати основною функцією номенклатури, котру позиціонують як менеджерів. Отже, номенклатурну систему доцільно, як це прийнято в західній історіографії, вважати органічною складовою тоталітарного суспільства [25, с. 276].

Зарубіжні історики не стільки умовно ототожнювали правлячу еліту з партійно-державним апаратом і вищим управлінським чиновництвом, скільки говорили про номенклатурний варіант елітної меншості. Позбавлена шансів піднятися над масами в силу відповідних культурно-етичних та інтелектуальних характеристик, страта номенклатури без відповідної на те компетенції не тільки

підмінила еліту своїм сурогатним варіантом, а й виключила можливість приходу до влади представників справжньої суспільної еліти. Соціальний статус, реальна впливовість у сфері прийняття політичних рішень та причетність до керівних функцій, але не відповідний культурно-інтелектуальний і професійний рівень чиновника визначали його спроможність займати управлінські позиції, які в громадянському суспільстві обіймає еліта.

Однак, оскільки спеціальних досліджень, присвячених історії номенклатури, західні вчені не створили, природа цього феномена і надалі подається ними за «європейськими» стандартами, суспільне сприйняття більшовицької диктатури залишається незрозумілим, регіональні особливості партійно-державних номенклатурних схем не аналізуються. Схематично трактуючи суспільно-політичні процеси в СРСР, західні радянологи поділяються на тих, хто в номенклатурі бачить монолітну, однорідну, структуровану владну силу (Зб. Бжезінський, С. Хантингтон, К. Фридрих, Т. Ригбі), і тих, на чію думку, радянська номенклатура – це сукупність угруповань із різноманітними інтересами (Я. Іонідис, Д. Келлер, Л. Дж. Черчуорд), а політичний процес у Радянському Союзі – взаємодія кланових актів, за обставин певної конкуренції груп усередині номенклатури [5, с. 252–253].

Західні вчені часто абсолютизують вплив історичного досвіду на дії більшовицького режиму, тоді як провідники СРСР зазвичай прагнули поводитися як модернізатори. Так, американський економіст Д. Норт переконує, що політичний вибір було сформовано минулим, котре слід розуміти як процес неперервного інституційного розвитку [16, с. 12]. Гіпертрофоване трактування цієї закономірності призвело до того, що радянологи, залишаючись дистанційованими (хоч і значно меншою мірою, ніж раніше) від архівів, особливо регіональних, у напрацюваннях віддають перевагу теоретичним пасажам без їхнього належного фактологічного супроводу.

Отже, роботи західних дослідників, поряд із позитивним потенціалом, програють щодо інформативності вітчизняним працям. Їм властиві певний консерватизм та залежність від стереотипів, зокрема розуміння номенклатури поза її соціальною сутністю, як такої, що функціонувала в суспільстві у вигляді окремої групи. Але феномен номенклатури як соціального інституту впливає з того, що вона виявляла себе в різні часи в різноманітних соціальних процесах кожного разу інакше.

Список використаних джерел

1. Авторханов А. Технология власти [Текст] / А. Авторханов. – М. : Слово ; Новый мир, 1991. – 638 с.
2. Боффа Д. История Советского Союза [Текст] : в 2 т. / Д. Боффа. – М. : Планета, 1990. – Т. 2 : От отечественной войны до положения второй мировой державы. Сталин и Хрущев. 1941–1964. – 1990. – 632 с.
3. Верт Н. История советского государства. 1900 – 1991 [Текст] : пер. с фр. / Н. Верт. – 2-ое изд. – М. : Прогресс-Академия, Весь Мир, 1995. – 544 с.

4. Восленский М. С. Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза [Текст] / М. С. Восленский. – М. : «Советская Россия» совм. с МП «Октябрь», 1991. – 624 с.
5. Гаман-Голутвина О. В. Политические элиты России : веки исторической эволюции [Текст] / О. В. Гаман-Голутвина. – М. : РОССПЭН, 2006. – 448 с.
6. Геллер М. Я. Утопия у власти [Текст] / М. Я. Геллер, А. М. Некрич. – М. : МИК, 2000. – 856 с.
7. Джилас М. Лицо тоталитаризма [Текст] / М. Джилас ; пер. с сербско-хорватского. – М. : Новости, 1992. – 541 с.
8. Калакура Я. С. Українська історіографія [Текст] : курс лекцій / Я. С. Калакура. – К. : Генеза, 2004. – 512 с.
9. Коновалов А. Б. Партийная номенклатура Сибири в системе региональной власти (1945–1991 гг.) [Текст] / А. Б. Коновалов. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2006. – 636 с.
10. Крестева А. Власть и элита в обществе без гражданского общества [Текст] / А. Крестева // Социологические исследования. – 1996. – № 4. – С. 20–23.
11. Мандел Э. Власть и деньги [Текст] / Э. Мандел. – М. : Экономическая демократия, 1992. – 277 с.
12. Миллс Р. Властвующая элита [Текст] : пер. с англ. / Р. Миллс. – М. : Политиздат, 1959. – 102 с.
13. Модсли Э. Советская элита от Ленина до Горбачева. Центральный Комитет и его члены, 1917–1991 гг. [Текст] / Э. Модсли, С. Уайт ; пер. с англ. А. Л. Раскина. – М. : РОССПЭН ; Фонд «Президентский центр Б. Н. Ельцина», 2011. – 431 с.
14. Моска Г. Правящий класс [Текст] / Г. Моска // Социологические исследования. – 1994. – № 10. – С. 187–191.
15. Нарта М. Теория элит и политика. К критике элитаризма [Текст] : пер. с чеш. / М. Нарта. – М. : Прогресс, 1978. – 238 с.
16. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики [Текст] / Д. Норт. – М. : [Б. в.], 1997. – 325 с.
17. Оболонский А. В. Бюрократия и государство [Текст] / А. В. Оболонский. – М. : [Б. в.], 1996. – 68 с.
18. Ортега-и-Гасет Х. Вибрані твори [Текст] / Х. Ортега-и-Гасет ; пер. з іспан. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко. – К. : Основи, 1994. – 420 с.
19. Паренти М. Демократия для немногих [Текст] : пер. с англ. / М. Паренти ; предисл. А. Маныкина. – М. : Прогресс, 1990. – 504 с.
20. Самсонова Т. Н. Концепция «правящего класса» Г. Моски [Текст] / Т. Н. Самсонова // Социологические исследования. – 1994. – № 10. – С. 180–184.
21. Сантос А. Номенклатура и мафия против патриотизма [Текст] / А. Сантос // Вопросы экономики. – 1995. – № 1. – С. 129–142.
22. Три лика бюрократа [Текст] // Советская культура. – 1988. – 24 сентября.

23. Хоскинг Дж. История Советского Союза. 1917–1991 [Текст] / Дж. Хоскинг. – Смоленск : Русич, 2000. – 496 с.
24. Шпенглер О. Закат Европы [Текст] / О. Шпенглер. – Новосибирск : Наука, 1994. – 880 с.
25. Шумпетер И. Капитализм, социализм и демократия [Текст] / И. Шумпетер. – М. : Экономика, 1995. – 439 с.
26. Is Russian Reformable? Change and Resistance from Stalin to Gorbachev / R. V. Daniels. – Boulder, 1988. – 212 p.
27. Keenan E. L. Moscovite Political Folkways / E. L. Keenan // Russian Review. 1968. – # 45 (2). – P. 169. – P. 11–18.

П. В. Киридон

ЗАПАДНАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ О СОВЕТСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НОМЕНКЛАТУРЕ ПОСЛЕВОЕННОГО ДВАДЦАТИЛЕТИЯ

Предлагаются основные характеристики и особенности изучения представителями западной исторической науки деятельности партийно-государственной номенклатуры СССР в послевоенные годы (1945 – 1964). Прошлое политической «элиты» показано в свете анализа главных черт исторической научной школы, представленной в зарубежных странах Европы и США. Осуществлена попытка показать всесторонние подходы к пониманию истинной роли правящей номенклатуры Советского Союза, её места в тогдашней политической системе, в иерархии советских управленцев. Тезис о фактическом, а не декларированном статусе номенклатуры как управленческой бюрократии, владеющей монополией на власть, подтверждён тем, что номенклатурная система определяла общую характеристику советского тоталитаризма, а партийные аппараты стали его основой, заняв место политической элиты. Рассмотрение принципов тоталитаризма западной историографией важно исследовать с учётом современных реалий и перспектив эволюции политических режимов в постсоветских странах, чем обусловлена потребность в модернизации концепции тоталитаризма.

Ключевые слова: политическая номенклатура, партийно-государственные управленцы, партократия, бюрократия, политическая элита, западная историография, советская историография, советологи.

P. V. Kyrydon

WESTERN HISTORIOGRAPHY ABOUT THE SOVIET POLITICAL NOMENCLATURE IN THE PERIOD OF TWENTY POSTWAR YEARS

The aim of the publication is to research the main characteristics and features of studying the ruling post-war Soviet nomenclature (in 1945 – 1964) by scholars of Western countries. The past of political “elite” is shown through the prism of historical analysis of the main features of history school represented in Europe and the USA. The attempt of showing comprehensive approaches to understanding the true role of party-state

nomenclature of the Soviet Union and its place in the political system in the Soviet hierarchy of managers is made. The thesis of actual, not declared status as a range of administrative bureaucracy, which had a monopoly on power, confirmed that the nomenclature system identified the general characteristics of Soviet totalitarianism, and the party apparatus became its base, taking the place of the political elite.

The author suggests considering the principles of the Soviet totalitarianism by the Western historiography within the current realities and prospects of the evolution of political regimes of former Soviet countries that means the need of modernizing the concept of totalitarianism. The undeniable research value, importance of comprehensive methodological achievements and following the principles of objectivity of Western history studies are emphasized in the article together with its obvious drawbacks: isolation from the source material and some distortion of the Soviet reality.

In the article the opinion about the benefits of foreign Sovietologists, which are the objectivity development in methodology and consistency in the research, is proven.

Keywords: *political nomenclature, the party-state managers, particracy, the bureaucracy, the political elite, western historiography, the Soviet historiography, Sovietologists.*

Надійшла до редакції 5 травня 2016 року

* * *